

Psihologu profesionālā darbība Latvijā: saturs, organizācija, regulējums. Psihologu likuma komentāri. Autoru kolektīvs prof. Kristīnes Mārtinsones vadībā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 365 lpp.

Darba grupas vadītāja Dr. psych. Kristīne Mārtinsone
Darba grupas pārraudzība Dr. oec. Vladislavs Vesperis
Zinātniskās redaktores Dr. psych. Kristīne Mārtinsone, Barba Girgensone

Recenzenti

Dr. iur. Artūrs Caics
PhD Sanda Sebre, Dr. psych. Ieva Bite, Dr. psych. Laura Pirsko,
Reinis Lazda, Rita Niedre

Likuma komentāru sagatavošana tapusi pēc Latvijas Psihologu biedrības iniciatīvas

Autori:

© Ieva Baumannē	© Līga KIRSTUKA	© Ilze Paleja
© Rolands Bortaščenokš	© Jeļena Koļešņikova	© Gunita Smirnova
© Marina Brice	© Veronika Leja	© Vladislavs Vesperis
© Gitāna Dāvidsone	© Kristīne Mārtinsone	© Kristīne Vilka
© Barba Girgensone	© Ivans Jānis Mihailovš	© Lilita Voitkeviča
© Sandra Kaija		

© Marina Selunška, grafiskais dizains, 2018

© Tiesu namu aģentūra, 2018

Darbs ir autortiesību objekts un aizsargāts ar Autortiesību likumu. Darba pavairošana, tulkošana, izplatīšana u. tml. iespējama tikai ar autora un izdevniecības rakstisku piekrišanu.

Izdevējs: Tiesu namu aģentūra
Baldones iela 1 B, Rīga, LV-1007
tnagramatas.tna.lv

Tirazētājs: SIA "Jelgavas tipogrāfija"

ISBN 978-9934-508-60-8

SATURS

Priekšvārds (<i>K. Mārtinsone, I. J. Mihailovs, B. Girgensone</i>)	6
Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas priekšsēdētājas	
A. Barčas ievadvārdi	11
Latvijas Psihologu biedrības padomes ievadvārdi	
(<i>G. Dāvidsone, V. Silkāne</i>)	13
Latvijas Psihologu arodbiedrības valdes ievadvārdi	
(<i>A. Pļaveniece</i>)	15
Par autoriem	17
Izmantotie saīsinājumi	22
I. VISPĀRĪGIE JAUTĀJUMI	23
Psihologa izglītības sistēma Latvijā (līdz Psihologu likuma spēkā stāšanās laikam) (<i>K. Mārtinsone, I. J. Mihailovs</i>)	25
Psihologa profesijas būtība, profesionālās darbības raksturojums	
(<i>G. Dāvidsone, R. Bortaščenoks, J. Koļesņikova</i>)	42
Psihologa profesionālās darbības tiesiskie aspekti	
(<i>I. J. Mihailovs, G. Dāvidsone, L. Voitkeviča</i>)	50
Psihologu profesionālās organizācijas Latvijā (<i>K. Mārtinsone</i>)	54
Psihologs kā reglamentēta profesija (<i>I. J. Mihailovs, B. Girgensone</i>)	71
Psihologu likuma tapšana (<i>V. Vesperis, I. Baumanē, G. Dāvidsone</i>)	74
II. PSIHOLOGU LIKUMS AR KOMENTĀRIEM	87
Zinātnisko redaktoru piezīmes (<i>K. Mārtinsone, B. Girgensone</i>)	89
I nodaļa. Vispārīgie noteikumi	103
1. pants. Likumā lietotie termini (<i>I. Baumanē, V. Vesperis</i>)	103
2. pants. Likuma mērķis (<i>G. Dāvidsone, I. Baumanē, V. Vesperis</i>)	108
3. pants. Tiesības veikt psihologa profesionālo darbību (<i>I. Paleja, K. Vilka</i>)	112
4. pants. Psihologa profesionālās darbības jomas (<i>G. Dāvidsone, J. Koļesņikova</i>)	117

5. pants.	Psihologu reģistrs (<i>B. Girgensone, L. Voitkeviča, I. J. Mihailovs</i>).....	131
6. pants.	Aizliegumi psihologa profesionālās darbības veikšanai (<i>L. Voitkeviča, I.J.Mihailovs</i>).....	139
II nodaļa.	Psihologu sertifikācija un profesionālās darbības pārraudzība	147
7. pants.	Psihologu sertifikācijas padome (<i>I. J. Mihailovs, L. Voitkeviča</i>).....	147
8. pants.	Psihologu sertifikācijas komisijas (<i>I. J. Mihailovs, L. Voitkeviča</i>).....	151
9. pants.	Psihologu sertifikācija un resertifikācija (<i>I. J. Mihailovs, L. Voitkeviča</i>).....	154
10. pants.	Psihologa-pārrauga tiesību piešķiršana (<i>I. J. Mihailovs, L. Voitkeviča</i>).....	160
11. pants.	Psihologu ētikas komisija (<i>B. Girgensone, K. Vilka</i>).....	163
III nodaļa.	Psihologa profesionālās darbības pamatprincipi un psihologa atzinums	167
12. pants.	Psihologa profesionālās darbības pamatprincipi (<i>G. Dāvidsone, G. Smirnova, M. Brice, R. Bortaščenoks</i>).....	167
13. pants.	Psihologa atzinums (<i>M. Brice, J. Koļesņikova, B. Girgensone</i>).....	188
IV nodaļa.	Psihologa pienākumi un tiesības	196
14. pants.	Psihologa pienākumi (<i>G.Smirnova, I. Paleja, J. Koļesņikova</i>)	196
15. pants.	Psihologa tiesības (<i>I. Baumane, V. Leja</i>)	205
16. pants.	Konfidencialitāte un personas datu aizsardzība (<i>V. Leja, K. Vilka</i>).....	209
V nodaļa.	Klienta tiesības, psihologa darba devēja un pasūtītāja tiesības un pienākumi	215
17. pants.	Klienta tiesības (<i>B. Girgensone, K. Vilka, G. Smirnova</i>).....	215
18. pants.	Nepilngadīgā klienta īpašās tiesības (<i>M. Brice, L. Kīrstuka, I. J. Mihailovs</i>).....	219
19. pants.	Pasūtītāja un psihologa darba devēja tiesības un pienākumi (<i>V. Leja, G. Dāvidsone, J. Koļesņikova</i>)	230

VI nodaļa. Psihologa profesionālās darbības apturēšana un izbeigšana, psihologa sertifikāta apturēšana un anulēšana, psihologa-pārrauga tiesību apturēšana un anulēšana un psihologa profesionālās darbības un psihologa sertifikāta atjaunošana	234
20. pants. Psihologa profesionālās darbības apturēšana un izbeigšana, psihologa sertifikāta apturēšana un anulēšana (<i>B. Girgensone, I. J. Mihailovs</i>)	234
21. pants. Psihologa-pārrauga tiesību apturēšana un anulēšana (<i>B. Girgensone, I. J. Mihailovs</i>)	242
22. pants. Psihologa profesionālās darbības un psihologa sertifikāta atjaunošana (<i>B. Girgensone, I. J. Mihailovs</i>)	246
Pārejas noteikumi (<i>L. Voitkeviča, I. J. Mihailovs</i>)	250
III. DAŽI SVARĪGI PROFESIONĀLĀS DARBĪBAS ASPEKTI	259
Psihologa statuss kriminālprocesā (<i>S. Kaija</i>)	261
Psihologs civilprocesā (<i>B. Girgensone</i>)	277
Psihologs administratīvajā procesā tiesā (<i>B. Girgensone</i>)	290
Fizisko personu datu aizsardzība psihologa profesionālajā darbībā (<i>R. Bortaščenoks</i>)	302
Psihologa profesionālās darbības organizācija (<i>B. Girgensone, I. J. Mihailovs</i>)	324
PIELIKUMI	333
Atbalsta materiāls psihologu profesionālās darbības organizēšanai un dokumentēšanai	335
Psihologu noteikumi	343
Psihologu sertifikācijas padomes nolikums	363

Priekšvārds

2018. gada 1. janvārī stājies spēkā Psihologu likums – pirmais likums, kas tieši regulē psihologu profesionālo darbību Latvijas Republikā, nosaka prasības psihologu reģistrācijai un sertifikācijai/resertifikācijai, izvirza prasību psihologam regulāri sadarboties ar psihologu-pārraugu, kā arī nosaka psihologu un klientu tiesības un pienākumus, atbildību. PL pieņemšanas mērķis, nenoliedzami, ir sakārtot psihologu profesionālās darbības lauku, veicinot kvalitatīvus, drošus psihologu profesionālās darbības pakalpojumus.

Līdz ar PL pieņemšanu sāk nostiprināties izpratne par psihologu kā profesionāli – reglamentētas profesijas pārstāvi, jo iepriekš, līdz 2018. gadam, par psihologu sevi varēja dēvēt ikviens, kurš pēc augstskolas absolvēšanas ieguvis psihologa profesionālo kvalifikāciju. Bija zināmi arī gadījumi, kad par psihologu sevi devēja personas bez psihologa izglītības. Savukārt PL atļauj patstāvīgi praktizēt tikai tam speciālistam, kurš ne tikai ieguvis bakalaura un maģistra grādu psiholoģijā, bet arī ir reģistrēts Psihologu reģistrā un ieguvis sertifikātu atbilstošajā profesionālās darbības jomā (vai psihologs, kas ir ieguvis atbilstošu izglītību un reģistrēts Psihologu reģistrā, var veikt profesionālu darbību bez sertifikāta, ja viņš ir noslēdzis līgumu ar psihologu-pārraugu).

PL pieņemšana ļauj konstatēt, ka pēc gandrīz 20 gadu diskusijām psihologu profesionālajai darbībai ir radīts tiesiskais regulējums (kas ne tikai neizslēdz psihologu profesionālās darbības tiesiskā regulējuma pilnveidošanu, bet tieši norāda uz iespējamo dinamiku šajā jomā).

Vienlaikus ir jāapzinās, ka PL, tajā noteiktā mērķa īstenošanas procesā veicot psihologu profesionālo darbību, kā arī ar PL izpildi saistīto normatīvo aktu pārzināšana nebūt nesniedz visas atbildes uz daudziem aktuāliem jautājumiem un nerisina visas profesionālajā vidē esošās problēmas. Tādēļ būtiska nozīme psihologa profesionālajā darbībā ir psihologu profesionālās ētikas principiem, kā arī labai profesionālās darbības praksei, kuras apkopošanu savās vadlīnijās jau ir uzņēmušas profesionālās biedrības, pieredzējuši un zinoši psihologi. Turklāt PL spēkā stāšanās izvirza pamatotu prasību pārskatīt līdzšinējo psihologa profesionālās darbības praksi gan pēc satura, gan pēc formas, aktualizē nepieciešamību risināt vairākus jaunus organizatoriskus jautājumus (īpaši profesionālās darbības dokumentēšana, sadarbība ar psihologu-pārraugu).

PL komentāri ir tapuši pēc Latvijas Psihologu biedrības iniciatīvas ar mērķi skaidrot PL normas to praktiskā pielietojuma kontekstā, rast risinājumus jautājumos, kuros pastāv viedokļu dažādība, vai arī skaidrot tās likuma prasības, kuras varētu nebūt tik vienkārši uztveramas. Dažkārt neziņa un radušies jautājumi ir labs ceļš uz kopdarbību, ja atbildes tiek meklētas, diskutējot profesionālajā vidē. Lai atbildētu vismaz uz dažiem katram psihologam un psiholoģijas studentam aktuāliem jautājumiem un veicinātu jaunu, kvalitatīvu, tiesisku un ētisku psihologu profesionālās darbības praksi, ir tapuši PL komentāri. Šie komentāri ir psihologu un juristu, kā arī valsts pārvaldes darbinieku, kuri bijuši iesaistīti PL un ar to saistīto dokumentu izstrādē, sadarbības rezultāts.

PL komentāru mērķauditorija, pirmkārt, ir psihologi un psiholoģijas studenti. Psihologi tos var izmantot savā ikdienas profesionālās darbības praksē, lai attīstītu jaunas pieejas un risinājumus, spētu pamatot savus lēmumus un viedokli, nepieciešamības gadījumā rastu atbalstu savai rīcībai (darbībai, bezdarbībai), savas prakses aizsardzībai.

PL komentāri aicina uz pārdomām par lēmuma pieņemšanas pamatotību, pareizību, atbilstību PL mērķim un psihologu profesionālās darbības pamatprincipiem, pārliecinoties, kā ir iespējams rīkoties noteiktajā situācijā, bet galvenais – ļauj meklēt un atrast būtiskos pieturas punktus sev maz zināmajos vai neskaidrajos jautājumos, tādējādi vienveidojot psihologu profesionālās darbības praksi.

Otrkārt, šie komentāri būs noderīgi visiem tiem profesionāļiem un speciālistiem, kas sadarbojas ar psihologiem, ļaujot labāk izprast psihologu profesionālās darbības organizāciju, – mediķiem, pedagogiem, sociālajiem darbiniekiem, juristiem, dažādu iestāžu un organizāciju, kur darbojas psihologi, vadītājiem, citiem psihologu kolēģiem.

Treškārt, arī psihologu klientiem varētu būt noderīgas šajos komentāros iekļautās atziņas, lai veidotu sabiedrībā labāku un patiesāku izpratni par psihologu profesionālo darbību un savām kā psihologa klienta tiesībām.

Ceturtkārt, šos komentārus var izmantot studiju procesā, apgūstot psihologa profesionālās darbības un ētikas jautājumus.

Izdevums sastāv no trim daļām. Pirmajā daļā lasītāji var iepazīties ar psihologa profesijas būtību un profesionālās darbības raksturojumiem, psiholoģijas izglītības un profesionālās darbības prakses vēsturisko ietvaru, kas savukārt var palīdzēt labāk izprast mūsdienu realitātes. Šeit ir ietverta arī

nodaļa par paša PL tapšanu, kuras sagatavošanā piedalījās viens no PL autoriem. Šajā daļā ir dots skaidrojums reglamentētas profesijas būtībai.

Otrajā daļā ir komentēti visi PL panti, ievērojot tradicionālo izklāsta formu, t.i., tiek sniegts komentārs par katru PL pantu un PL pārejas noteikumiem.

Trešā daļa ir velīta specifiskiem jautājumiem – psihologa darbam saistībā ar kriminālprocesu, administratīvo procesu un civilprocesu, kā arī īpaša uzmanība ir velīta datu aizsardzības un informācijas uzglabāšanas prasībām profesionālajā darbā (tostarp ņemot vērā, ka pēc 2018. gada 25. maija šajā jomā ir jauninājumi).

Noslēgumā ir sniegtas zinātnisko redaktoru piezīmes par dažiem būtiskiem psihologu profesionālās darbības aspektiem, kā arī, ievērojot vairākkārtējos psihologu lūgumus, pievienoti daži dokumentu piemēri, kuri jāuzlūko kā atbalsta materiāls psihologu profesionālās darbības dokumentēšanā, aicinot psihologus pēc nepieciešamības tos pilnveidot, papildināt un uzlabot, tieši pielāgojot savām vajadzībām un profesionālās darbības specifikai.

Lasītājs var izvēlēties sev piemērotāko pieeju grāmatas satura izpētei – lasīšanai. Lai arī iepazīšanās ar visām nodaļām kopumā var sniegt padziļinātu izpratni par psihologu profesionālo darbību, tās attīstību un tiesisko regulējumu, tomēr ar PL komentāriem var iepazīties arī pakāpeniski pa daļām vai pa atsevišķiem pantiem, jo katrs PL pants ir veidots patstāvīgi, vadoties no autoru skatījuma uz pantā noteiktā regulējuma būtību. Katra PL panta komentāra tekstu labāk palīdz uztvert norādes uz jau komentāros sniegto konkrētā jautājuma vai termina skaidrojumu, kas atrodams PL cita panta komentārā.

Komentāru autori apzinās, ka profesionālās darbības prakses attīstība pēc PL spēkā stāšanās vismaz pēc pāris gadiem raisīs nepieciešamību domāt par jaunu, papildinātu un pilnveidotu komentāru izdošanu, jo šobrīd vairāku profesionālu jautājumu risinājums joprojām gaida koleģiālas diskusijas un psihologu profesionālās darbības prakses apkopošanu pēc PL stāšanās spēkā. Domājams, ka tuvākajā nākotnē, uzsākot psihologu reģistrāciju un sertifikāciju, attiecīgajām psihologu organizācijām būs skaidrāk jāpozicionējas un jāizsaka savs viedoklis, līdzdarbojoties un veidojot dialogu, īstenojot projektus un kopīgi veidojot jaunu psiholoģijas izglītības un profesionālās darbības posmu mūsu valstī.

Noslēgumā vēlamies pateikties visiem grāmatas tapšanā iesaistītajiem par atsaucību, dāsni veltīto laiku un nesavtīgo interesi, kā arī par diskusijām un dalīšanos pieredzē! Vispirms pateicība par izdevuma pārraudzību pienākas Vladislavam Vesperim par vērtīgajiem jautājumiem un rekomendācijām! Paldies grāmatas autoriem gan par radīto tekstu, gan par daudzveidīgajām diskusijām!

Pateicība visiem kolēģiem, kuriem bija iespēja iepazīties ar grāmatas saturu, par viņu viedokli, atbalstu un vērtīgajām norādēm, kas sniedza iespēju ievērojami uzlabot un papildināt tekstu! Īpašs paldies ekspertiem, kuri bija iesaistīti atsevišķu PL pantu komentāru tapšanā, t.s. saistībā ar psiholoģijas profesionālās darbības jomas aprakstu – prof. Irinai Plotkai (darba un organizāciju psiholoģija), Nacionālo bruņoto spēku galvenajam psihologam Vilnim Čerņavskim un Nodrošinājuma pavēlniecības štāba vadības grupas psiholoģei Solvitai Vaserbergai (militārā psiholoģija), Ivetai Grāvītei un Ritai Niedrei (skolu un izglītības psiholoģija), prof. Sandrai Sebrei, asoc. prof. Ievai Bitei un Laurai Pirsko (klīniskā un veselības psiholoģija), Raitim Eglītim un Evijai Strikai (juridiskā psiholoģija), asoc. prof. Sandrai Mihailovai (konsultatīvā psiholoģija). Prof. Sandrai Sebrei, Ritai Niedrei, Laurai Pirsko, Lolitai Dālderei un Marutai Freimanei pateicība saistībā ar konsultācijām par psihologa atzinumu sagatavošanu! Raitim Eglītim, Dacei Landmanei un Evijai Strikai pateicamies arī par diskusijām saistībā ar šī izdevuma III daļu. Pateicība prof. Malgožatai Raščevskai, Sarmītei Voitkānei un Evelīnai Mūzei par norādēm un precizējumiem grāmatas I daļas tapšanas laikā!

Grāmatas autoru un zinātnisko redaktoru vārdā vissirsnīgāko pateicību izsakām grāmatas recenzentiem: Dr. iur. Artūram Caicam, zvērinātu advokātu biroja "FORT" vecākajam juristam, Latvijas Psihologu arodbiedrības un Baltijas Psihologu asociācijas padomniekam juridiskajos jautājumos, kurš piedalījies likumprojekta "Psihologu likums" sagatavošanā un izskatīšanā Latvijas Republikas Saeimā, un Latvijas Psihologu apvienības valdes kolēģiem – asoc. prof. Ievai Bitei, Laurai Pirsko, Ritai Niedrei un Reinim Lazdam par profesionālo skatījumu, interesi un vērtīgajiem ieteikumiem. Īpašs paldies prof. Sandrai Sebrei, psihologu recenzentu darba grupas vadītājam, par vērtīgajām diskusijām, patiesi bagātinošajiem un precizējošiem komentāriem un rekomendācijām, par papildinājumiem saistībā ar PL vēstures aprakstu, tā palīdzot virzīt gan psihologu darbību, gan šīs grāmatas tekstu izcilības virzienā!

Pateicība pienākas arī Latvijas Psihologu biedrības Padomes priekšsēdētājai Vinetai Silkānei par sadarbības ar profesionāļiem koordināciju! Paldies Latvijas Nacionālās bibliotēkas darbiniecei Rudītei Ozoliņai par atsaucību un operatīvāti komentāriem nepieciešamo literatūras avotu sagādāšanā.

Lai arī grāmatas autoriem dažādu iemesli dēļ nav izdevies ietvert atsevišķas recenzentu norādes, ir atzīstams, ka katrs grāmatas tapšanas laikā izteiktais viedoklis ir rosinājis diskusijas, kuru rezultātā veidojies plašāks skatījums uz konkrētā panta saturu un iezīmējušies būtiskākie akcenti PL mērķa īstenošanas kontekstā.

Paldies Tiesu namu aģentūrai par atsaucību, precizitāti, īpaši Tiesiskās informācijas un izdevējdarbības daļas vadītājai Lolitai Pekai. Pateicība juridiskajai redaktorei Signei Terihovai un literārajai redaktorei Alīdai Cakulei par rūpīgo iedziļināšanos tekstā, vērtīgajām norādēm un veiktajiem precizējumiem! Paldies arī māksliniecei Marinai Selunskai par oriģinālo grāmatas noformējumu.

Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas priekšsēdētājas A. Barčas ievadvārdi

2018. gada 1. janvārī stājās spēkā Psihologu likums, un sākās psihologu reģistrācija Psihologu reģistrā, kā arī sertifikātu izsniegšana psihologiem darbībai noteiktā profesionālās darbības jomā.

Līdz likuma spēkā stāšanās brīdim Latvijā psihologa profesionālā darbība netika regulēta. Psihologa pakalpojumus varēja sniegt jebkurš attiecīgo izglītību ieguvušais augstskolas absolvents. Atsevišķas psihologu nevalstiskās organizācijas saviem biedriem izsniedza sertifikātus, tomēr tie nebija obligāti, un nebija arī vienotu kritēriju sertifikātu iegūšanai. Lai gan vairākos gadījumos, piemēram, kriminālprocesos, kuros kā liecinieki tiek iztaujāti bērni, psihologa klātbūtne ir noteikta ar likumu, normatīvā regulējuma psihologu darbības jomā nebija. Tas radīja nopietnas problēmas nozares turpmākai attīstībai un psihologu pakalpojumu kvalitātes nodrošinājumam.

Tādēļ Saeima lēma par nepieciešamību izstrādāt likumu, kas turpmāk regulēs psihologu profesionālo darbību Latvijā. Likuma tapšanas vēsture bija ilga un ērkšķaina. Saeima pie tā uzsāka darbu jau 2011. gadā. Taču likumprojekta apspriešanas gaitā neizdevās panākt psihologu nevalstisko organizāciju kopsaucēju un vienotu redzējumu par psihologa profesijas turpmāko regulējumu.

2012. gada 31. maijā Saeima uzdeva Ministru kabinetam izstrādāt un iesniegt jaunu likumprojektu. Ar Ministru prezidenta rīkojumu tika izveidota starpinstitucionālā darba grupa psihologu darbības regulējuma pilnveidošanai, kuru vadīja Pārresoru koordinācijas centra vadītāja vietnieks Vladislavs Vesperis. Sadarbībā ar pārstāvjiem no Labklājības ministrijas, Tieslietu ministrijas, Veselības ministrijas, Izglītības un zinātnes ministrijas, Valsts kancelejas, Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, Valsts policijas un psihologu profesionālajām organizācijām darba grupa izvērtēja esošo situāciju psihologu darbības jomā un iesniedza Ministru kabinetā informatīvo ziņojums "Par psihologu profesionālās darbības regulējuma nepieciešamību". Uz šā ziņojuma pamata darba grupa izstrādāja likumprojektu "Psihologu likums", kuru Ministru kabinets 2014. gada 15. jūlija sēdē atbalstīja iesniegšanai Saeimā. Pēc ilgām diskusijām likums Saeimā tika pieņemts 2017. gada 30. martā.

Likums nosaka, ka psihologs ir reglamentētā profesija, un patstāvīgi psihologa profesionālo darbību varēs veikt tikai sertificēts psihologs. Likumā paredzētas vienotas izglītības prasības psihologa profesionālās darbības uzsākšanai, kompetenču prasības, kā arī pienākums pirms pretendēšanas uz psihologa sertifikātu veikt profesionālo darbību psihologa-pārrauga pārraudzībā, kā to paredz Eiropas Psihologu asociāciju federācijas noteikumi attiecībā uz *EuroPsy* sertifikāta izsniegšanu. Ir noteikts pārejas periods. Psihologa sertifikāta iegūšana būs obligāta no 2020. gada 1. janvāra. Vēl divus gadus praktizējošs psihologs ar atbilstošu izglītību un darba pieredzi varēs turpināt darbu bez sertifikāta. Psihologi, kuru izglītības līmenis un darba pieredze būs zemāki nekā noteikts likumā, līdz 2022. gadam varēs strādāt psihologa-pārrauga pārraudzībā.

Jāņem vērā, ka katrā no psihologa darbības jomām ir sava atšķirīga specifika. Lai nodrošinātu atbilstošu pakalpojuma kvalifikāciju, paredzēta psihologu specializācija sešās darbības jomās. Tieši par sertificēšanu pa jomām bija vislielākie iebildumi no atsevišķu psihologu organizāciju pārstāvjiem, kamēr citi šo specializāciju atbalstīja. Savos atzinumos gan profesionālās organizācijas, gan dažādas institūcijas norādīja, ka sertifikācija pa jomām ir tieši saistīta ar psihologa profesionālās darbības pamatprincipu – psihologs veic profesionālo darbību tikai tādā jomā, kurā tam ir atbilstoša kompetence, zināšanas un kvalifikācija.

Psihologu likums paredz augstas prasības psihologa profesionālai darbībai, kas stiprinās psihologu profesionālo reputāciju un nodrošinās sniegto pakalpojumu kvalitāti. Likumā iekļautas skaidras prasības speciālistu izglītībai un sertifikācijas prasībām, kā arī noteikti psihologa pienākumi un tiesības, īpašu uzmanību pievēršot psihologa klientu tiesību aizsardzībai.

Saeimas Sociālo un darba lietu komisija izsaka pateicību Pārresoru koordinācijas centra vadītāja vietniekam Vladislavam Vesperim un īpašu pateicību Izglītības un zinātnes ministrijas valsts sekretāra vietniecei Guntai Arājai, kā arī visiem tiem, kuri piedalījās likumprojekta izstrādē un pilnveidošanā.

Aija Barča,

Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas priekšsēdētāja

Latvijas Psihologu biedrības padomes ievadvārdi

Līdz ar Psihologu likuma stāšanos spēkā 2018. gads kļūst par nozīmīgu pagrieziena punktu psihologu profesionālajā darbībā Latvijā. Likuma noteiktās prasības un pienākumi psihologiem, piemēram, pienākums reģistrēties un sertificēties, lai veiktu psihologa profesionālo darbību, rada pārmaiņas pašiem psihologiem, kas tāpat kā jebkuras pārmaiņas sākotnēji rada bažas un satraukumu. Vienlaikus likums paver iespējas nostiprināt psihologu profesiju un attīstīt to jaunā, augstākā līmenī, ļaujot pašiem psihologiem pārliecinoši aizstāvēt sevi kā svarīgas profesijas pārstāvjus dažādās profesionālās darbības vidēs un sadarbībā ar citu jomu speciālistiem, pasūtītājiem un klientiem.

Viens no Latvijas Psihologu biedrības darbības mērķiem ir apvienot un koordinēt Latvijas psihologu centienus psihologa profesijas profesionālo un ētikas standartu iedzīvināšanā un uzturēšanā, psihologu profesijas tālākā attīstībā. Tāpēc Psihologu likuma komentāru veidošanu uzskatījām par sava veida misiju, kuras īstenošanā tika ieguldīts daudzu cilvēku brīvprātīgs darbs, laiks, entuziasms un vēlēšanās radīt praktiski noderīgu izdevumu.

Veidojot likuma komentārus, mūsu primārais mērķis ir skaidrot pašiem psihologiem, viņu darba devējiem, pasūtītājiem un arī klientiem psihologu kā reglamentētas profesijas būtību, tiesības un pienākumus, darbības pamatprincipus un citus svarīgus jautājumus, kas koncentrētā formā atspoguļoti Psihologu likumā. Uzskatām, ka, attīstot vienotu dažādu sabiedrības grupu izpratni par to, kas ir psihologa profesija, kāda ir tās vieta citu profesiju vidū un ieguldījums indivīdu, grupu, organizāciju un visas sabiedrības attīstības labā, var stiprināt psihologu profesijas identitāti un celt profesijas prestižu. Mūsuprāt, to ir būtiski darīt gan pašu psihologu, gan visas sabiedrības interesēs.

Likumā "melns uz balta" ir nofiksēti daudzi nozīmīgi psihologu profesionālās darbības jautājumi, par kuriem pašu psihologu vidū vēsturiski ir bijušas plašas diskusijas, vairāk jautājumu nekā atbilžu. Likuma komentāros sniedzam atbildes uz daudziem līdz šim neatbildētajiem jautājumiem, skaidrojot nozīmīgākos terminus, komentāru sagatavošanas gaitā diskutējot ar dažādu psihologu profesionālo organizāciju un darbības jomu pārstāvjiem. Vienlaikus paredzam, ka likuma komentāri rosinās jaunus jautājumus un sekmēs jaunas diskusijas, kas ir tikai apsveicami, jo daudzas

situācijas, ar ko saskaras psihologi savā ikdienā, tiks pakāpeniski risinātas, nevis pastumtas malā kā šķietami nesvarīgas vai pārāk sarežģītas.

Paldies visiem Psihologu likuma komentāru autoriem, darba grupas vadītājai Kristīnei Mārtinsonai, recenzentiem no Latvijas Psihologu apvienības prof. Sandas Sebres vadībā un Dr.iur. Artūram Caicam, kas ļāva šim izdevumam tapt.

Latvijas Psihologu biedrības padomes vārdā
Gitāna Dāvidsone, Vineta Silkāne

Latvijas Psihologu arodbiedrības valdes ievadvārdi

2018. gada 1. janvārī stājās spēkā Psihologu likums (turpmāk – PL). Visticamāk, tas ir brīdis, kas Latvijā nesīs būtiskas pārmaiņas psihologu profesionālajā darbībā. Šeit jāpiebilst, ka PL pieņemšanas mērķis ir sakārtot psihologu profesionālās darbības lauku, veicinot kvalitatīvus, drošus psihologu profesionālās darbības pakalpojumus.

Psihologi vistiešākā veidā rūpējas par "sabiedrības psiholoģisko labklājību, nodrošinot palīdzību krīzes situācijās, gādājot par garīgo veselību, sniedzot atbalstu psiholoģiskā stresa un risku mazināšanā" (likumprojekta "Psihologu likums" anotācija). Psihologs ar atbalstu, iedrošināšanu, aktīvo uz klausīšanas u.c. metodēm un tehnikām palīdz formulēt mērķus, izpētīt problēmas aspektus, aktualizēt resursus, pieņemt lēmumus, plānot darbību u.c.

Ar PL tiek reglamentēta psihologa profesija – tā tiek definēta, tai ir noteikti kritēriji un iedalījums konkrētās darbības jomās. Tas ir svarīgi, lai varam aizstāvēt psihologu darbu, ekonomiskās, sociālās un profesionālās tiesības un intereses.

Latvijas Psihologu apvienība un Latvijas Psihologu asociāciju federācija ir iekļautas PL kā profesionālas biedrības, kuru pārstāvji, piedaloties Sertifikācijas padomē, sertifikācijas komisijās un ētikas komisijā, nodrošina psihologu sertifikāciju mūsu valstī. Tādējādi šīs organizācijas būs īpaši atbildīgas par PL mērķa sasniegšanu.

PL komentāri sniedz kompleksu skatījumu uz psihologa kā augstas kvalifikācijas speciālista profesionālās darbības tiesiskā regulējuma specifiku, akcentējot PL mērķi un PL noteikto profesionālās darbības pamatprincipu nozīmi.

Šajā sakarā profesionāli strādājošiem psihologiem īpaši svarīga ir nodaļa par psihologa profesionālās darbības organizāciju, kurā atrodami skaidrojumi un norādes par šo būtisko darbības principu. Vēlams, lai katrs psihologs iespējami labi apzinātos savas profesionālās darbības tiesisko regulējumu, jo tieši tādā veidā mēs spersim lielu soli tuvāk PL mērķa izpildei.

Cerams, ka PL būs veiksmīgs instruments, kas sekmēs gan psihologu, gan klientu intereses un sniegs devumu sabiedrības attīstībā.

Andžela Pļaveniece,
Latvijas Psihologu arodbiedrības valdes locekle

Par autoriem

Phd. Ieva Baumannē – Latvijas Universitātes Psiholoģijas nodaļas docente, Swedbank Personāla vadības projektu vadītāja, Latvijas Psihologu biedrības valdes priekšsēdētāja, Padomes locekle (2013–2016), Latvijas Organizāciju psihologu biedrības valdes locekle (2012–2016).

Mg. iur. Rolands Bortaščenoks – zvērināts advokāts, Zvērinātu advokātu biroja "Visa Vērtē" vadītājs, ieguvis eksistenciālās terapijas izglītību. Latvijas Advokātu kolēģijas biedrs (kopš 1999), Latvijas Psihoterapeitu biedrības (kopš 2013) un Austrumeiropas eksistenciālās terapijas asociācijas (kopš 2011) īstenais biedrs, Latvijas Psihoterapeitu biedrības Ētikas komisijas loceklis, biedrības "Papardes zieds" padomes loceklis (2011–2017) un prezidents (2015–2017). Doktorants Rīgas Stradiņa universitātes studiju programmā "Psiholoģija". Pētnieciskās intereses, publikācijas un dalība konferencēs ir saistīta par psiholoģiskās palīdzības tiesisko regulējumu un ētikas dilemmām.

Mg. psych. Marina Brice – psiholoģijas doktora grāda pretendente, klīniskā psiholoģe, Psiholoģijas un kognitīvi biheiviorālās terapijas centra "Intellego" kognitīvi biheiviorālās terapijas speciāliste, Rīgas Stradiņa universitātes Veselības psiholoģijas un pedagogijas katedras pasniedzēja. Latvijas Psihologu biedrības padomes locekle (kopš 2013), Latvijas Klīnisko psihologu asociācijas biedre (kopš 2006) un Latvijas Klīnisko psihologu asociācijas Ētikas komisijas locekle.

Mg. psych. Gitāna Dāvidsone – politikas zinātnes doktora grāda pretendente. Partnere konsultāciju uzņēmumos "O.D.A." un "Birn+Partners Latvia", organizāciju psiholoģe. Latvijas Psihologu biedrības padomes priekšsēdētāja (2013–2016), padomes locekle (kopš 2016) un viena no dibinātājām (2012). Viena no Latvijas Organizāciju psihologu biedrības dibinātājām un biedre kopš 2000. gada. Grāmatu "Organizāciju efektivitātes modelis" (2008) autore un "Līderības fenomens Latvijā" (2008) līdzautore. Komandu ekspresdiagnotikas metodes "TeamStream" (2016) līdzautore. Par intelektuāli apdāvināto jauniešu programmas "Talantu akadēmija" izveidošanu un vadīšanu (2006–2009) saņēmusi Draudzīgā Aicinājuma medaļu (2009).

Mg. iur. Barba Girgensone – Banku augstskolas Uzņēmējdarbības koledžas pasniedzēja, Rīgas Izglītības un informatīvi metodiskā centra un pieaugušo profesionālo mācību centra "Citadele" lektore. *York University* (USA) doktorante, civiltiesību speciāliste, Izglītības kvalitātes valsts dienesta eksperte. No 1993. gada līdz 2009. gadam – zvērināta notāre; lektore Latvijas Policijas akadēmijas Civiltiesību katedrā, programmas "Tiesību zinātne" vadītāja Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskajā fakultātē, vairāku likumprojektu darba grupu dalībniece, vairāku skaidrojošo vārdnīcu autore un līdzautore. Saņēmusi Iekšlietu ministrijas apbalvojumu par nozīmīgu ieguldījumu iekšlietu nozares personāla izglītības politikas attīstībā un īstenošanā.

Dr. iur. Sandra Kaija – Rīgas Stradiņa universitātes doktora studiju programmas "Juridiskās zinātnes" vadītāja, profesore, Iepriekšējā izglītībā vai profesionālajā pieredzē sasniegto studiju rezultātu atzīšanas komisijas priekšsēdētāja, Latvijas Zinātnes padomes eksperte. No 1993. gada līdz 2009. gadam – Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu dienestā, majore; lektore, pēc tam asociētā profesore Latvijas Policijas akadēmijas Krimināltiesību katedrā. No 2008. gada līdz 2015. gadam žurnāla "Administratīvā un Kriminālā Justīcija" galvenā redaktore. Kopš 2007. gada Tieslietu ministrijas pastāvīgās darba grupas Kriminālprocesa likuma grozījumu izstrādei locekle. Kā pieaicinātā persona sniegusi atzinumus Satversmes tiesai. Vairāk nekā 70 publikāciju, t.sk. 7 monogrāfiju un mācību grāmatu autore un līdzautore. Saņēmusi Izglītības un zinātnes ministrijas pateicības rakstu par panākumiem.

Dr. psych. Jeļena Koļesņikova – Rīgas Stradiņa universitātes Sabiedrības veselības un sociālās labklājības fakultātes Veselības psiholoģijas un pedagogijas katedras docente, profesionālās maģistra studiju programmas "Veselības psiholoģija" vadītāja, vadošā pētniece, Latvijas Zinātnes padomes eksperte psiholoģijā. Kopš 2016. gada Latvijas Veselības psiholoģijas asociācijas priekšsēdētāja un Eiropas Veselības psiholoģijas apvienības nacionālā delegāte Latvijā. Saņēmusi Izglītības un zinātnes ministrijas pateicības rakstu par ieguldījumu augstākās izglītības attīstībā un pētniecības veicināšanā veselības psiholoģijas jomā.

Mg. iur. Līga Kirstuka – bērnu tiesību juriste ar vairāk kā 10 gadu pieredzi bērnu tiesību jomā gan valsts un pašvaldību institūcijās, gan nevalstiskajās organizācijās. Pašlaik sniedz konsultācijas un veic pētījumus bērnu tiesību

jomā kā neatkarīgs eksperts, kā arī vada mediācijas kā sertificēta mediatore. Lasījusi lekcijas par bērnu tiesību problemātiskajiem aspektiem dažādu mācību kursu ietvaros Rīgas Stradiņa universitātē un Latvijas Universitātē. Plašu praktisko pieredzi guvusi, 9 gadus strādājot par juristi vienīgajā neatkarīgajā cilvēktiesību institūcijā Latvijā – Valsts cilvēktiesību birojā (2004–2006) un Tiesībsarga birojā (2007–2013), kā arī vadījusi šajās institūcijās Bērnu tiesību struktūrvienību. Darba ietvaros veikusi bērnu tiesību ievērošanas uzraudzību dažāda veida iestādēs, piemēram, psihoneiroloģiskās slimnīcās, ieslodzījuma vietās, bērnu aprūpes iestādēs, izglītības iestādēs, izstrādājot rekomendācijas situācijas uzlabošanai. Piedalījies normatīvo aktu izstrādes un saskaņošanas procesā Latvijas Republikas Saeimā un Ministru kabinetā.

Mg. iur., Mg. psych. Veronika Leja – psiholoģijas doktora grāda pretendente, Latvijas Universitātes Psiholoģijas nodaļas pasniedzēja, Latvijas Psihologu biedrības valdes priekšsēdētāja. Vairāk nekā 10 gadu praktiskā pieredze jurisprudencē, tostarp pildot Ekonomikas ministra padomnieces juridiskajos jautājumos, Satiksmes ministra padomnieces juridiskajos jautājumos, Saeimas priekšsēdētājas palīdzes, Korporatīvo klientu nodaļas konsultantes kredītiestādē pienākumus.

Dr. psych., Mg. sc.sal., Mg. psysh., Mg. paed. Kristīne Mārtinsone – Rīgas Stradiņa universitātes Veselības psiholoģijas un pedagogijas katedras vadītāja, profesore, doktora studiju programmas "Psiholoģija" vadītāja. Pirmās Latvijas Psihologu biedrības padomes locekle (2013–2016), Latvijas Veselības psiholoģijas asociācijas dibinātājbidre un pirmā valdes priekšsēdētāja (2012–2015), Latvijas Konsultatīvās psiholoģijas asociācijas dibinātājbidre, Latvijas Klīniskās psiholoģijas asociācijas bidre (kopš 2008), Eiropas Veselības psiholoģijas savienības nacionālā delegāte Latvijā (kopš 2012). Daudzu publikāciju, 16 monogrāfiju, mācību grāmatu psiholoģijā autore, līdzautore, zinātniskā redaktore un sastādītāja. Ir starptautiskās Luda Bērziņa balvas laureāte nominācijā par īpašu ieguldījumu Latvijas izglītības attīstībā un studentu izglītošanā. Saņēmusi Izglītības un zinātnes ministrijas atzinības rakstu par ieguldījumu veselības psiholoģijas attīstībā Latvijā un Veselības ministrijas pateicības vēstuli par neatlaidīgu ieguldījumu augstākās izglītības attīstībā un pētniecības veicināšanā veselības psiholoģijas jomā.

Dr. iur., Mg. art., Mg. man. Ivans Jānis Mihailovs – Rīgas Stradiņa universitātes docents, maģistra studiju programmas "Stratēģiskā un sabiedrisko attiecību vadība" vadītājs, Izglītības kvalitātes valsts dienesta Izglītības iestāžu reģistra un Zinātnisko institūciju reģistra atbildīgā amatpersona. Monogrāfiju, mācību grāmatu, rakstu autors un līdzautors tiesību, psiholoģijas, pedagoģijas, izglītības vadības un kulturoloģijas jomā. Saņēmis vairākas Izglītības un zinātnes ministrijas, Izglītības kvalitātes valsts dienesta, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, Rīgas domes atzinības un pateicības. 2018. gada 1. jūnijā iecelts par Psihologu reģistra atbildīgo amatpersonu un deleģēts dalībai Psihologu sertifikācijas padomē.

Mg. psych. Ilze Paleja – Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācijas direktore, Latvijas Skolu psihologu asociācijas dibinātāja un biedre, viena no Latvijas Psihologu biedrības dibinātājām un Padomes locekle.

Mg. psych., MBA Gunita Smirnova – darbojas organizāciju psiholoģijas un personāla vadības jomā kopš 1997. gada, strādājot ar personāla attīstības, novērtēšanas un atlases jautājumiem, konsultējot uzņēmumus pārmaiņu vadības un talantu vadības jomās. Strādājusi ar dažādu starptautiski atpazīstamu novērtēšanas metožu adaptāciju un ieviešanu Latvijā. Lasa lekcijas un vada diplomdarbu izstrādi Organizāciju psiholoģijas maģistrantūras studentiem Latvijas Universitātē un MBA programmā Rīgas Tehniskā Universitātē sadarbībā ar *Buskerud Universit Colleague* (Norvēģijā), kā arī organizē seminārus un diskusijas par organizāciju psiholoģijas un personāla vadības jautājumiem starptautiskos un Latvijas uzņēmumos, kā arī sadarbībā ar Latvijas Personāla vadības Asociāciju, Latvijas Organizāciju psihologu biedrību. Latvijas Organizāciju psihologu asociācijas dibinātāj biedre (kopš 2000), Ētikas komisijas vadītāja (kopš 2016).

Dr. oec. Vladislavs Vesperis – likumprojekta "Psihologu likums" autors, Pārresoru koordinācijas centra vadītāja vietnieks, Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas fakultātes profesora Benjamina Treija balvas laureāts 2013. gadā, vairāku zinātnisko publikāciju par attīstības novērtēšanu, reģionālo attīstību un zemes politiku autors.

Mg. psych., Mg. iur. Kristīne Vilka – Latvijas Valsts prezidenta kancelejas vecākā speciāliste, Latvijas Psihologu biedrības biedre (kopš 2013), Latvijas Psihologu biedrības Ētikas komisijas priekšsēdētāja (kopš 2013), Latvijas Organizāciju psihologu biedrības biedre (kopš 2012).

Dr. paed., Mg. biol. Lilita Voitkeviča – Izglītības kvalitātes valsts dienesta Licencēšanas un reģistru departamenta vecākā eksperte. Iepriekš asistente un vieslektore Latvijas Sporta pedagogijas akadēmijā, vidusskolas bioloģijas un dabaszinību skolotāja. Vairāku zinātnisko publikāciju autore.